

könnylvezető rendszer is megbetegedhet. Szerencsére ritkán fordul elő, hogy a könnymirigyeket kórokozók támadják meg. Ez rendszert akkor következik be, amikor a nyálmirigyekben baktériumos gyulladás támadt. A gyulladásnak az a legjellemzőbb tünete, hogy a könnymirigy a többszörösére nő, s nemcsak fájdalmat okoz a betegnek, hanem a felső szemhéj külső, a halánték felé néző részét jócskán ki is dudorítja. Amikor a könnymirigy kivezető csövei gyulladás vagy egyéb okok miatt elzáródnak, a könnymirigyben rendszerint tömlőszerű táguulat keletkezik, mert nem tud a termelődő könny elvezetődni.

GYULLADÁS, SZÜKÜLET

Gyulladás a könnylvezető rendszerben is támadhat. A *heveny könnytömlőgyulladás* arról ismerhető fel, hogy a könnytömlő hámbélése élénkpirossá, duzzadtá és fájdalmassá válik, s mert lázat is okoz, a betegnek rossz a közérzete. Ha a gyulladást nem kezdik azonnal kezelni, a gennyes beszűrődésből néhány nap alatt *tályog* alakul ki, s a gennyes folyamat -- súlyos esetben -- *áttöri* a könnytömlő falát. Ilyenkor összeköttetés (sipoly) jön létre a könnytömlő belseje és az arc bőre között, s a gennyes izzadmány és a könnytömlőbe jutó könny egyaránt az *arc bőrén át* ürül ki a szervezetből. Ha a sipoly nyílása elzáródik, a könnytömlőbeli váladék pang, s mert az ilyen váladék könnyen megfertőződik, *újabb duzzanat* és *újabb sipoly* képződése figyelhető meg.

A könnytömlő nyálkahártyájának *idült* gyulladását leggyakrabban a könnycsatorna *elzáródása* vagy *orr- és felső-állcsont-törés*, *influenzás* eredetű *orrhurut*, *meghűléses* és *fertőzőses* eredetű *orrmálykahártya-gyulladás*, *fekély*, *illetőleg polip* miatti *szűkülete* okozza. A gyulladt könnytömlő fölött a bőr nem színeződik vörösré, de az arc duzzadt, s a könnytömlőből kipréselt gennyes könny a szemrésben jelenik meg, azaz a *rendessel épp ellenkező irányban* ürül ki a könnylvezető rendszerből. A fertőzött könny visszafelé áramlása a kötő-

hártya állandó gyulladását és a szemhéj szélének fekélyes gyulladását okozza. Ha a szaruhártya szintén begyullad, a *látás is romolhat*, mert a kifeléyesedett és heggel gyógyuló szaruhártya akadályozza, hogy a fény a szemből jusszon.

A könnytömlőnek a könnycsatorna szűkülete vagy elzáródása okozta táguulata a tömlő falának a rugalmatlanságával jár, s az akkor sem nyeri vissza rugalmasságát, ha a baj okát megszüntetjük.

A könnylvezető csatorna rendszer bármely részének az elzáródása *könnycsorgásra* vezethet. Ez figyelhető meg akkor is, ha a szemrészt záró izom *megbénul*, s a pislogás elmarad. (Az arcidegbénulásban szenvedők könnycsorgását kirokodikkönnynak nevezik.)

MEGELŐZHETŐ

A könnyet termelő és elvezető szervek rendellenességeinek és betegségeinek a gyógyítása szakorvosi feladat. Az orvosi beavatkozás során egyrészt a gyulladás *gyógyszerek gátlására* törekcsenek, másrészt megkísérlik *kitágítani* az összeszűküült könnyutakat, *illetőleg felmetcseni* a szűk csatornaszakaszt. A könnycsatorna tágítása vagy felhasítása nem mindig vezet sikerre, ezért az orvos gyakran az egész könnytömlő kiirtására kényszerül.

Mindezt elkerülhetjük, ha a szem épségének megóvásával *megelőzzük* a *könnyszervek betegségeit*. A munkavédelmi rendelkezések megtartásával, *első-sorban* bizonyos ipari, mezőgazdasági és laboratóriumi munkakörökben előírt *védőszemüveg* viselésével elejét vehetjük a szem és a könnyszervek sérülésének. Azt is jó tudni, hogy amikor idegen test jut a szemünkbe, azt ne dörzsöléssel igyekezzünk eltávolítani onnan, mert eközben megsérülhet a kötőhártya és a szaruhártya is. Akkor járunk el helyesen, ha behunyjuk a szemünket, s türelmesen megvárjuk, amíg a többletkönnny „kimossa” a szemünket ingerlő idegen testet. Am ha ez nem vezet eredményre, keressünk fel szemorvost, hogy távolítsa el az idegen testet, és kezelje az esetleges szemsérülést.

Dr. Bollobás Béla

HANGHAL A BÖGŐ-BÁ

Erdély sok szép tája vonzza a természetkedvelőket. Köztük kevésbé ismert, varázslatos vidék keleti határainktól, a gyulai átkelőhelytől nem nagyon messze az Aranyos folyó szülőföldje. E folyó két ága a Nagy-Bihar keleti oldalán ered (a nyugatiról a Fekete-Körös ágai indulnak hazánk felé), s a Gyulai havasoktól délre kanyarognak Szekerisóra (Scărișoara), illetve Avram Iancu, Vidra, Szohodol (Sohodol) mellett Topánfalva — a mai Cimpeni — határáig. Onnan aztán együtt folytatják az utat Tordán át a Marosba... Ennek a Topánfalva előtti Aranyos-vidéknek varázslatos a tája és érdekes a hiedelemvilága, néprajza — a románság sajátos néprajzi csoportjának, a mőcoknak a földje ez! — Jókait és más íróinkat is megragadta, de kevés utaleírást olvashatunk róla. Most egy ilyen nyújtunk át a lapunkból is ismert romániai földrajzi szakírónak, dr. Xántus Jánosnak a Dacia Könyvkiadónál nemrég megjelent *Országjáró bakancsok* című legújabb kötete nyomán.

A Lucia-barlangról és a mellette levő Bögő-lyukról úgy tartják, hogy itt tanýázott hajdanában a legendás rablóvezér, a Jókai-regényhős: Fatia Neagra szeretőjével, a szépséges mőc leánnyal, és valahol itt verték az Európa-szerte híres kőrmőci és gyulafehérvári aranypénzek másait... A híres szohodoli Lucia-barlangot először neves természet tudósunk, dr. Szilády Zoltán írta le 1905-ben. Szerinte azt bizonyos Hencz József nevű topánfalvi tanító felezte fel talán 1811-ben.

Több mint 100 esztendő turistakalauzt ütünk fel, először éppen a helyszínen, a Kis-Aranyos partján.

A jó úton — olvassuk a bizony már sárguló lapokon — a víz bal partján előbb Szohodol felé haladva, éppen a Lucia-barlanggal szemben a kristályos palák közül kikanyarodó Aranyosnak szűk völgyébe kezdünk mélyedni. Topánfalva odaszakadt házaitól a két Aranyos egyesül, s mi a Kis-Aranyos mellétérünk. Kis Ponor (Ponorel) az első állomás, ahol a hegységről lesiető ponori patak bal partján, alig fél méternyire a víz színétől a mészkősziklában egy jelentéktelen nyílás van, a Bögő-lyuk, azaz a Gaura urlatoara. Ha ezen lyuknál pár órát töltünk — így a kalauz —, ismétetlen bögeszerű hangok hallhatók a mélyből, mire a nyílásból víz ömlik ki, tehát itt *újlag* egy érdekes időszaki forrásnak ismerkedünk meg. (A kalauz írója itt valószínűleg a pódsgái intermitens forrásra gondol.)

Egy későbbi leírás, mely 1899-ből származik (szerzője Nagy Albert), s az Erdély című folyóiratban látott napvilágot, a következőket jegyzi meg a Lucia-barlanggal kapcsolatban: „Voltam a Topánfalvához közel eső Szohodol községben, melytől alig fél kilométernyire van az a híres sziklabarlang, ahol a Jókai Mór Szegény gazdagok című regényében szerepeltetett Fatia Neagra híres rablóvezér készítette volna a pénzt. E barlang bemenője szűk, míg csakhamar egy nagycsűrűhöz hasonló üreggé szélesedik ki. Mutatták itt azokat a helyeket is, ahol Fatia Neagra a sziklába vájt mélyedésekbe rejtette volt el mindig a készített pénzt, addig is, amíg merész terveinek kiviteléhez nem vala szüksége rá.”

A Lucia-barlang természet tudományos leírása, mint mondtuk, Szilády Zoltán geológus nevéhez fűződik, aki a század elején járt ott, s számolt be útjának eredményeiről.

„A barlang bejárata — írja — 150 méterrel van az Aranyos szintje fölött. Különben több kisebb-nagyobb barlang is van még a környéken, de a parasz-

BARLANGBAN

tok nem mernek azokba bemenni a sárkányok miatt. A hegy, melyben a Lucia-barlang van, 850 méter magas s halvány szürke színű, kristályos mészkőből áll. Bejárata egy másfél méter széles és mindössze 50 cm magas rés, mely a 12 méter hosszú, 7 méter széles és 5 méter magas előcsarnokba vezet. Az előcsarnok boltozatán kettős kürtő látható. Belső falán különben két kerek ablak van, s egy lefelé vezető nyílás, amelyen át kupolás csarnokba ereszkedhetünk alá... Ez utóbbi aztán egy mellékfülkékkel rendelkező részbe vezet. A falakat itt sok helyen a „hegyi tej”, azaz a montmilch* borítja.”

Szilády különben egy másik érdekességre is felhívja olvasói figyelmét. A barlangban ugyanis olykor távoli mennydörgéshez ha-

sonló dübörgés hallatszik, melyet Szilády szerint a felriasztott denevérek keltenek.

Ennyi érdekességet olvasva, mi is elhatároztuk, hogy felkeressük ezt a tájat, a barlangot is, de legfőképpen a híres nevezetes „Bögő-lyukat”. Azoknak, akik nyomunkba akarnak lépni, eláruljuk, hogy bukkannhatunk rá a híres üregre. Elsősorban is jó tudniuk, hogy ezt a különös üreget, amelyből hideg vízű forrás fakad „Apa rece de la Lucia” (= Lucia hideg vize — A szerk.) néven ismerik az odaváló falusiak. Mellette van a „Cutorul lui Lucia” (= Lucia kemencéje), ahol a legenda szerint a bűbájós tündér az omlós belü kovással készült hófehér kenyereit sütötte. Topánfalváról indulva bal kéz felől magunk mögött hagyjuk a szohodoli hidat, majd a 75—76-os kilométerkövek között megkeressük a Leahu család barátságos kis házikóját, mely egyben a Mihăiești nevezetű település utolsó épülete a „Lazuri” nevezetű határban.

Egy-két perc, és már ama bizonyos „sütőkemencénél” vagyunk. Kemény sziklában tátongó, valóban sütőkemencére emlékeztető üreg. Méreteit illetően egyöntetűen azon a véleményen voltunk, hogy bizony jókora cipókat remekelhetett itt a szépséges Lucia tündér, mégpedig — úgy mondják — színaranyból. A sáarany kenyerek mellé friss forrásvizet kívántak a hajdan itt élő kómorzsoló óriások; sziklából előtörő jéghideg italt, mely közvetlenül a kemence mellett bukkan a felszínre. Ott, ahol „Lucia vize” egyenesen az Aranyosba szakad, alig két méter magas, néhány centi széles üreg sötétlik. Kísérőnk a sziklafalra tapasztja fülét, majd minket is arra biztat, hogy hasonlóképpen cselekedjünk. És a mohával, zuzmóval és páfrányokkal borított hangkulissza mögül furcsa, szinte földön túli hangok szűrődnek ki.

— Ezt keresik, ugye? — kérdi mosolyogva kalauzunk.

— Igen, ez az, amire kíváncsiak vagyunk, a „Bögő-lyuk” titkára, mely hangvadászatunk izgalmas célja, s amelyhez hasonlóan csak a *Szelek barlangjának* bejáratánál hallottunk. Ott azonban a hatalmas föld alatti birodalom közel 20 kilométeres járatain átfúvó szél szólataltja meg a sziklák hárfáját. Itt viszont, valószínűleg a mélyben áramló patak suhogását erősíti fel valami föld alatti üreg vagy éppen üregrendszert.

És hogy jobban megfigyelhessük a szohodoli Styx* hangversenyét, igyekszünk magunkat valamiféle módon a szűk repedésen át az üregbe préselni. És ahogyan centiméterről centiméterre mind közelebb és közelebb kerülünk az üreg belső falához, a hangok mind háborzongatóbbaak lesznek.

— Jöhet a magnófelvétel — jelenti ki az akkor alig 15 éves fiam és egyben hangmérnököm, Gábor.

— Csak lassan a testtel! — csillapítom a repertofoon babráló ifjú hangvadást. — Inkább eresszük le a mikrofont olyan mélyre, amilyenre csak lehetséges.

A baj csak az, hogy a kábel mindössze másfél

méter hosszú, s emellett könnyen csavarodó műanyag burkolatban rejlik, ami azt jelenti, hogy igen hajlamos a legkülönbözőbb és legváratlanabb piurtekre. Ez aztán azt eredményezi, hogy a felvett hanganyag hol felerősödik, hol elhalkul, hol pedig veszt természetes mivoltából. Persze ezen mindenképpen segíteni igyekeztünk. Vésővel kellett utat vágnunk magának a készüléknek, a kábelt pedig egy kölcsönkért halászbótára erősítve lógattuk a mélybe, közben gondosan ügyeltünk arra, nehogy a törekeny mikrofon kőnek, sziklának ütdjék.

Mondhatom, különös látvány lehetett, amint hasrafekve próbálkoztunk a „hanghalászattal”, miközben kísérőnk hátulról nyomtak neki a függőleges sziklafalnak, nehogy megcsúszva egy nemkívánatos hideg fúrdőben is részünk legyen.

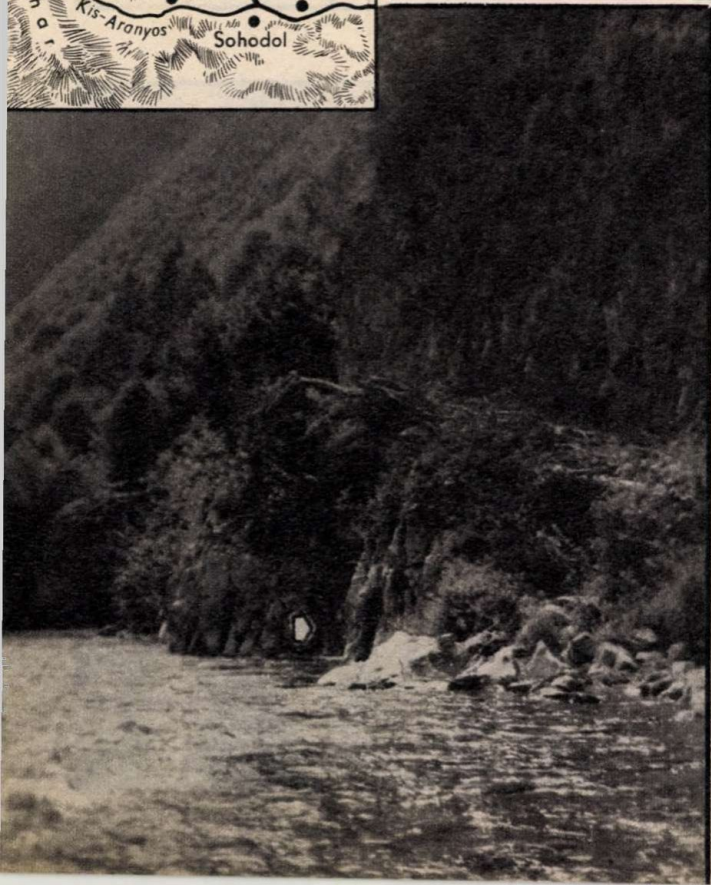
Végre, miután minden tőlünk telhetőt megtettünk a felvétel technikai előkészítése érdekében, elhangzott a bűvös ige: „Csöndet kérünk — felvétel indíts!”

Megindul a kis masina motorja, gyorsan peregnék az orsók, s az ellenőrző fülhallgatóban félelmetes hangok, morajlások, suhogások hallatszanak. Ez már az alvilág üzenete! Ziháló, gurgulázó, olykor süvöltészerű kakofónia. Kétszer, háromszor is visszapergettük a felvett anyagot, olyan izgatón érdekes és különleges mindaz, amit hallunk.

Közben kis karavánunk észreveszi, hogy a Bögő-lyuk vize a patak medrében tör elő, mintegy félméternyire a víz szintje alatt. Úgy látszik, tetemes levegőt is hoz magával, mert úgy buborékol, buzog, mint ha főne, forrna, s szinte félünk bedugni kezünket, hiszen önkéntelenül is attól tartunk, leforrázzuk magunkat.

Jó kétórai munka után elégedetten csomagoljuk össze a „hanghalászat” kelleit. Egy gyors interjú kedves útikalauzunkkal, Leahu Elenával, aztán búcsút mondunk a „Bögő-lyuknak”, az aranycipót sütő sziklakemencének. Arra már nem vállalkoztunk, hogy nehéz felszerelésünkkel a Lucia-barlanghoz is felmásszunk. De talán egyszer annak is eljön az ideje...

Dr. Xántus János

A szohodoli Bögőlyuk (a nyíllal jelölt helyen)